

Asia: VN/13339/2019

Vaarallisimpien väkivaltarikollisten vapauttamisen edellytykset

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kriminaalihuollon tukisäätiö kannattaa voimassa olevien säännösten selkiyttämistä ja lainsäädännössä käytettävän käsitteistön yhdenmukaistamista koskien elinkautisvankien ehdonalaista vapauttamista ja yhdistelmärankaistusta.

Elinkautisvankien riskiarviointi

Vaarallisuuden ja väkivaltariskin arviointia selvittäneessä VN TEAS-hankkeessa todettiin mm., että elinkautisvankien uusimisriskiarviot osuvat heikosti ja että tuloksiin nähden arviointiin kuluu merkittävän paljon työaikaa Psykiatrisessa vankisairaalassa. Hankkeessa esitettiin elinkautisvankien riskiarvioinnin laatimista tuomion täytäntöönpanon alkuvaiheessa ja sen liittämistä osaksi rangaistusajan suunnitelmaa, jonka avulla kohonneita riskejä pyritään vankeuden aikana laskemaan moniammatillisesti. Ehdotuksen mukaan ehdonalaisen vapauden harkinnassa riittäisi erityisten ja yksilöllisten alun perin merkittäviksi arvioitujen riskikriteerien tarkastelu.

Työryhmä esittää nykyisen järjestelmän säilyttämistä, jossa elinkautisvankien väkivaltariskiä arvioidaan osana vapauttamismenettelyä. Väkivaltariskille ei annettaisi kuitenkaan nykyistä merkittävämpää asemaa johtuen riskiarvioinnin epävarmuustekijöistä ja luotettavuuden haasteista.

Kriminaalihuollon tukisäätiö katsoo, että riskiarviointia tulee tehdä tuomion aikaisemmassa vaiheessa. Silloin arvioita pystyttäisiin hyödyntämään vangin rangaistusajan suunnittelussa ja rangaistusaikaisessa kuntoutuksessa. Mikäli lähtökohtana on Rikosseuraamuslaitoksen

asiakasarvioinnin yksikössä tehtävä riski- ja tarvearvio työryhmän esityksen mukaisesti, pitäisi arvion tekemistä kehittää ja laajentaa merkittävästi, jotta se vastaisi riittävällä tavalla tarpeeseen.

Vakava-arviointi

Merkittävä laajennus väkivaltariskiarvioissa tapahtui vuonna 2019, jolloin tuli voimaan ehdonalaisen vapauden valvontaan asettaminen sellaisten vankien osalta, joilla arvioidaan väkivaltariskiarvioinnin perusteella olevan korkea riski syyllistyä uuteen väkivalta- tai seksuaalirikokseen. Näitä riskiarvioita tehdään Rikosseuraamuslaitoksen asiakasarvioinnin yksikössä yhteistyössä Vankiterveydenhuollon kanssa.

Vaarallisuuden ja väkivaltariskin arviointia selvittäneessä VN TEAS-hankkeessa todettiin, että kohderyhmä on epäselvä, järjestelmän kattavuus heikko ja riskiarviointi on ollut huomattavan paljon kevyempää kuin Psykiatrisessa vankisairaalassa tehdyt arviot elinkautisvangeille, toisin kuin hallituksen esityksessä vuonna 2018 oli ajateltu. Hankkeessa nousi esille myös, että merkittävä osa kysymyksessä oleviin rikoksiin syyllistyneistä asetetaan valvontaan jo muiden asiaa koskevien säännösten perusteella.

Kriminaalihuollon tukisäätiön kokemuksen mukaan kohderyhmään kuuluvien tunnistaminen on osoittautunut hankalaksi eikä yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon välillä toimi riittävän hyvin. Vangin siirtyminen toiseen vankilaan katkaisee hyvinkin alkaneen prosessin.

Vakava-arvioinnissa riskiarvion tekemisen prosessi vaatii selkeyttämistä ja sen miettimistä, miten prosessi saataisiin toimimaan paremmin. Työntekijöillä olisi oltava mahdollisuus tavata arvioitavia vankeja nykyistä useammin ja työntekijöiden koulutusta tulisi lisätä. Yhteistyötä tarvittaisiin merkittävästi enemmän sekä Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon välille että ulkopuolisiin toimijoihin päin. Eri sektoreiden välinen yhteistyö on välttämätöntä, jotta riskiarviointi hyödyttäisi kohderyhmää parempina palveluina ja palvelu-, kuntoutus- ja hoitojatkumoina. Onnistumisia on tapahtunut, mutta se on vaatinut merkittävää työpanosta prosessissa mukana olleilta.

Kohderyhmän laajentaminen ei ole nykytilanteessa järkevää.

Jos tavoitteena on lisätä väkivalta- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneiden vankien uusimisriskiä alentavaa kuntoutustoimintaa vankeusaikana, tulisi nämä vangit tunnistaa täytäntöönpanon riittävän aikaisessa vaiheessa. Jotta näin tapahtuisi, tarvittaisiin tuomion alkuvaiheen riski- ja tarvearvioon lisäpanostusta.

Säätiö kannattaa sitä, että riskiarviointia koskevasta menettelystä säädettäisiin tarkemmin jatkossa, jolloin otettaisiin kantaa myös koulutusvaatimuksiin. Kansallinen ohjeistus on myös tärkeää tehdä.

Tukitoimet vankeusaikana

Työryhmä esittää, että vaarallisimpien väkivaltarikollisten osalta Rikosseuraamuslaitoksessa tulisi olla selkeä prosessi, jossa vangille tehdään vankeuden alussa riittävä riski- ja tarvearvio, arviointia päivitetään tarvittaessa vankeuden aikana ja vangille tehtävää rangaistusajan suunnitelmaa päivitetään säännöllisesti. Työryhmä ehdottaa myös, että asiakkaille nimettäisiin vastuutyöntekijää asiakasarvioinnin yksiköstä ja polutettu rangaistusajan suunnittelu laajennettaisiin koko maahan. Tavoitteet ovat kannatettavia.

Vaarallisimpiin väkivaltarikoksiin syyllistyneet henkilöt tarvitsevat vankeusaikana heille kohdennettua kuntouttavaa toimintaa ja psykiatrin ja psykologin palveluita. Erityisosastot ovat tarpeellisia ja niitä tulisi olla useammassa suljetussa vankilassa. Osastot mahdollistavat nykyistä paremmin erityisosaamisen muodostumisen. Psykologeja tarvitaan selkeästi nykyistä enemmän - kuten työryhmän mietinnössä todetaan psykologeja on riittämättömästi suljetuissakin vankiloissa eikä lainkaan avovankiloissa. Psykiatrin konsultaatioitakaan ei ole välttämättä käytettävissä – konsultaatiot lopetettiin esimerkiksi Riihimäen vankilassa. Ohjelmatoiminta on käytännössä pirstaleista eikä kohdennu kaikille tarvitseville. Erityisen suuri haaste ovat suljetuimmilla osastoilla olevat, joille ei kohdennu lainkaan tai hyvin vähän kuntouttavia toimintoja.

Edellä esitetyt puutteet vaikuttavat suoraan myös vankilaturvallisuuteen.

Tukitoimien jatkuminen vapautumisen yhteydessä

Päihdehoidon jatkumoiden turvaamisessa hyvinvointialueet ovat keskeisessä roolissa ja painotuksen tulisi olla riittävän pitkissä laitospäätyösuunnitelmissa. Psykiatristen hoitojatkumoiden osalta Vankiterveydenhuollon resurssit ovat avainasemassa, jotta jatkumoiden järjestäminen onnistuisi. Hyvinvointialueiden terveystaluuksissa hoidon esteenä on voinut olla esimerkiksi työntekijöiden asenteet tai pelko asiakasta kohtaan – koulutuksen ja tiedon antamisen avulla voitaneen vaikuttaa tähän.

Kannatamme mietinnössä esitettyä toimintamallia, jossa Vankiterveydenhuollon yksiköstä oltaisiin säännönmukaisesti yhteydessä oikeuspsykiatrian poliklinikkaan hoitomahdollisuuksien kartoittamiseksi vapautumisen jälkeen.

Keskeinen tukitoimi on myös asunnon järjestäminen.

Sunikka Sanna
Kriminaalihuollon tukisäätiö